

Bohumír Indra

BAROKNÍ SOCHY FERDINANDA GROSSE, CONRÁDA SPINDLERA A SOCHAŘSKÉ DÍLO VÁCLAVA BÖHMA V LIPNÍKU NAD BEČVOU A V HRANICÍCH

(Příspěvek k dílu Umělecké památky Moravy a Slezska)

Rozlehlá panství hranické a helfenštejnské (lipnické) se 3 městy a několika desítkami vesnic, konfiskovaná r. 1621 Václavu Molovi z Modřelic a Jiřímu Bruntálskému z Vrtna, direktorům moravské stavovské vlády pro jejich účast na povstání, daroval císař Ferdinand II. r. 1622 císařský gubernátorovi moravskému kardinálu Františkovi z Dietrichštejna, biskupu olomouckému. Ten zahájil na obou panstvích násilnou rekatolizaci poddaných, zejména měšťanů, kterou pak vystupňoval r. 1627 po zlomení tzv. Mansfeldského povstání města Hranic popravami, konfiskacemi majetku, vězením a vysokými pokutami provinilých měšťanů a vesnických rychtářů.¹ Pro výchovu nové mladé generace inteligence ze středních vrstev měšťanstva a nižší šlechty v katolickém duchu založil po souhlasu z Říma ve městě Lipníku n. B. r. 1634 kolej piaristického řádu se školou a noviciátem pro výchovu nových mladých členů řádu, znalých českého a německého jazyka.

Po brzké smrti kardinálově r. 1636 převzal rodový fideikomis dietrichštejnských statků včetně hranického a lipnického panství podle kardinálova testamentu z r. 1634, schváleného císařem, synovec kardinálův Maxmilián z Dietrichštejna spolu s titulem knížete pro prvorozeného syna, držitele fideikomisu. Kardinál zajistil výstavbu piaristické koleje a školy v Lipníku, výživu a činnost řádu stanovením vysoké roční peněžní částky, výčtem naturálií a jiných potřeb, jež jim měly být pravidelně vydávány z důchodů lipnického panství, a zavázal jimi všechny své nástupce. Kníže Maxmilián však pro válečné události a zrušení lipnického a hranického panství švédskými armádami tato ustanovení neprovedl a už r. 1637 pronajal obě vzdálená severomoravská panství dvěma svým vrchnostenským úředníkům za roční peněžitý nájem v celkové částce 18 000 zl. z obou panství. Piaristům byl upraven bývalý bratrský dům k obývání, sousední bratrský sbor opatřil r. 1640 lavicemi a nejnutnějším zařízením.

Teprve po ukončení třicetileté války a odtahení Švédů nástupce knížete Maxmiliána, zemřelého r. 1655, jeho syn kníže Ferdinand z Dietrichštejna zajistil lipnickým piaristům podle kardinálových instrukcí a dohody, uzavřené s nimi r. 1659, pravidelné vyplácení ročního platu

1) Viz B. Indra, *Odboj města Hranic 1620–1627 a jeho potrestání*, ČVSMO 1940, s. 15–56.

na živobytí, stavbu kláštera a školy, naturálií a stavebních materiálů z důchodů lipnického panství. Stavba kláštera, započatá r. 1660, trvala přes 10 let. Kníže započal s hospodářskou obnovou hranického a lipnického panství, rozvrácených a vyhlíněných za posledních let války, plánovitým osazováním zpustošených vesnických gruntů a pustých městských domů novými osadlíky z hornatějších oblastí, méně postižených dlouhou válkou, poskytnutím dlouholetých bezplatných lhůt, přísunem stavebního dřeva aj. Obnovil také hospodářskou správu obou panství, panských dvorů a podniků, i katolickou duchovní správu ve městech a venkovských patronátních kostelech. Po dokončení stavby piaristického kláštera a školy, postavených na místě postupně bouraného bratrského domu a špitálu na lipnickém předměstí, umožnil také piaristům stavební obnovu zchátralého kostela, ležícího vedle budovy kláštera, upraveného z bývalého velkolepého bratrského sboru.

V letech 1676–1677 poskytli kníže stavební materiály na opět nové zaklenutí klášterního kostela, opatřeného jen nahníleným dřevěným stropem, i na přestavbu 8 starých rozbitých gotických oken na nová polokruhová na vlašský způsob pro lepší osvětlení a vybavení kostela.²

Dokončení stavby školní budovy v zadní části piaristického kláštera umožnilo zřízení nižších tříd piaristického gymnázia, později rozšířeného o vyšší třídy, a přijetí většího počtu žáků z dalekého okolí. Jeho žáci a absolventi, pokud nepokračovali ve studiu v Olomouci, se brzy uplatňovali ve vrchnostenských službách celé severovýchodní Moravy jako schopní obchodníci, ve správě měst a přední měšťané, a také jako horliví bojovníci za katolickou víru. Rovněž v Hranicích obnovil kníže Ferdinand městský farní kostel, pobořený a zničený požárem r. 1645 za dobývání města Königsmarkovou švédskou armádou, a v r. 1680 vystavěl za moru, řádícího tehdy na Moravě, na základech pobořeného bývalého bratrského sboru na předměstí Novosadech u potoka Veličky pod zámek nový kostel sv. Šebestiána

² Podle dvou dosud neznámých zpráv rektora piaristického kláštera Ludovica a St. Luca z 9. 11. 1676 knížeti, staral se po dobu 8 let, co je představeným kláštera, dokončit stavbu kláštera a školy. Protože klášterní kostel není klenutý a má shnilý strop, hrozící zřícením na lid v kostele, prosil knížete o příspěvek cihel a vápna na nové zaklenutí kostela, peněžní příspěvky slíbily mu i jiné okolní šlechtici. Zeď kostela i s pilíři je 12 stěvců silná, na tvrdých základech, které nesly již kdysi klenbu, novým zaklenutím by byly také chráněny 3 postavené oltáře v kostele, pořízené nákladem 1300 zl., varhany, kazatelnice, zpovědnice aj. Vyžádal si také od představeného řádu povolení zúžit 8 starých vysokých gotických oken kostela, z nichž každé je 3 sáhy vysoké a 9 stěvců široké, chce je zúžit na 4 okna o šířce 11 stěvců a výšce 9 stěvců na vlašský způsob polokruhových oken, dále chce zříditi 4 menší kulatá okna nad kazatelnicí, kostelními dveřmi a na kůru,

kromě 6 kulatých oken, jimiž by kostel byl dostatečně osvětlen. V dalším dopise hlásil rektor knížeti 10. října 1677, že klenba kostela byla již zcela a ozdobně dokončena, a prosil o darování železa na úpravu nových mřežovaných oken kostela. Ke zprávě je přiložen situační plán celého areálu klášterních budov, piaristické koleje, školních budov, kostela, zahrady, a nákresy starého gotického okna a nových polokruhových a kulatých oken. (Vs Lipník, sign. 6). Obě uvedené zprávy o vzhledu kostelní lodi býv. bratrského sboru, jeho zatímčím vnitřním zařízením a stavebních úpravách klášterního kostela před novou etapou jeho vnitřních úprav r. 1682, opravují a upřesňují dosavadní literaturu o piaristickém kostele a koleji v Lipníku n. B., zejména údaje A. Neumanna, Piaristé a český barok (1933), s. 92–95, a nověji též J. Krčállové, Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě (1986), s. 41.

a Rocha, a vybavil jej oltářem, sochami a vnitřním zařízením.³

Na přestavbu a vnitřní úpravy bývalého bratrského sboru v Lipníku na barokní kostel sv. Františka Serafinského a piaristické koleje přispíval piaristům finančně a stavebním materiálem také syn a nástupce knížete Ferdinanda, kníže Leopold z Dietrichštejna, držitel fideikomisu v letech 1698–1708. Byl však zaujat více stavbami v Mikulově při dokončování nákladné přestavby dietrichštejnského zámku a stavbou pohřebního kostela Dietrichštejnů tzv. Lorety, i nákladné stavby farního kostela P. Marie v městě Polné v Čechách, statku patřícího k rodovému fideikomisu.⁴ Na všech svých panstvích byl kníže Leopold horlivým podporovatelem a špitálem církví nově zaváděného kultu Jana Nepomuckého, dlouho před jeho blahoslavením a svatořečením. Důchodní úřady obou panství hranického a lipnického odváděly v té době pravidelně dvakrát ročně knížeti do Mikulova nebo do Vídně z výnosu panství tzv. pensum v roční částce 24 000 až 30 000 zl. rýnských, kromě naturálií, zvěřiny aj., odvážených příležitostnými fůrami, vypravenými do Vídně nebo Mikulova pro víno. Důchodní úřad v Lipníku n. B. vyplácel také piaristům v Lipníku a jezuitům v Olomouci pololetně na kvitance kardinálem stanovené peněžní částky v hotovosti, kromě naturálií aj. Z výnosu hranického a lipnického panství byly už za knížete Ferdinanda i Leopolda placeny po souhlasu knížete také jiné výdaje kultovního rázu např. pořízení a stavba soch, oltářů aj., objednané nebo povolené knížetem z titulu patrona kostela. V registraturách obou panství, v ročních účetních rejstřících příjmů a vydání a v účetních dokladech se o tom dochovaly cenné zprávy, dosud

³ Bratrský sbor v Hranicích, opatřený gotickými okny, opěrnými pilíři a věžičkou se zvony, zvětšený r. 1596 přístavbou kůru, byl spálen a pobořen r. 1626 za dobývání města Hranic Mansfeldovou armádou. Ležel pustý do konce sedmdesátých let 17. stol. Při jeho nové výstavbě na kostelík sv. Šebestiána r. 1680 byl opatřen rovněž polokruhovými okny na vlašský způsob. Hlavní oltářní obraz sv. Šebestiána, malovaný r. 1679 podle kontraktu hranickým měšťanským malířem Mikulášem Frantou, a obě dřevěné, dobře řezané sochy sv. Rocha a Karla Boromejského z dřevěného oltáře, byly po zrušení kostelíka r. 1784 přeneseny do kostelíka Narození P. Marie pod Hluzovským kopcem, kde jsou obě sochy na kůru podnes. Obraz sv. Šebestiána je dnes umístěn v přední farního kostela v Hranicích. Kostelík sv. Šebestiána, přeměněný po zrušení na solnici, byl r. 1923 obnoven jako sbor církve česko-bratrské. Velký štukový znak Ferdinanda knížete z Dietrichštejna a letopočet 1680 nad obloukem, který odděloval kostelní loď od presbytáře, r. 1923 zbořeného, je dnes zakryt.

⁴ Kníže Leopold jednal v březnu–květnu 1704 prostřednictvím lipnického hejtmána Neudekera s kamenickým mistrem Bernar-

dem Antoni Fossatim di Maffio, nájemcem mramorového lomu v Cetechovicích u Kroměříže o provedení kamenických prací v kostele P. Marie v městě Polné. Psal hejtmánovi, že by chtěl do konce r. 1704 dokončit započaté dílo ke cti Matky Boží, záležící již jen ve vnitřních úpravách. Kameník měl dát nalákat a zhotovit podle zasláných rysů a údajů inženýra Treheeta (psán monsieur Trehee, též jen Tre) velký hlavní oltář z jediného kusu kamene, balustrádu, oddělující prostor lodi kostela a kamennou dlažbu kostela z dlažebních tabulí dvojího druhu barvy. Kameníkovy obavy obtížné dopravy oltáře odmítl, protože odvoz bude zajištěn a proveden knížetem zvláštními k tomu upravenými povozy, jimiž se vozí větší kusy a části kamene ke stavbě fasády Lorety v Mikulově. Dopis knížete z Vídně 7. 4. 1704 do Lipníka, dopis Fossatího z 10. 4. do Lipníka a knížete z Vídně 17. 5. do Lipníka. Vs Lipník sign. 1041, kart. 158. Údaje dopisů doplňují stať o stavbách v Mikulově v knize V. Richtera a kol., Mikulov (1971), s. 172–173 a popis stavby farního kostela P. Marie v Polné v díle Umělecké památky Čech sv. III, s. 131.

vesměs neznámé.⁵ Z let 1707—1766 jsou tu např. také materiály o barokní přestavbě farního kostela v Lipníku n. B., o stavbě jeho štukových oltářů, o stavbě 5 kamenných barokních soch svatojánských, stojících dosud v Hranicích a v Lipníku, různé dochovanosti i výtvarné hodnoty, které nebyly dosud časově ani autorsky určeny aj. Jde o díla mikulovského sochaře Ferdinanda Grosse a lipnických sochařů Conrada Spindlera a známého Václava Böhma, absolventa vídeňské akademie výtvarných umění, význačného moravského sochaře šedesátých a sedmdesátých let 18. stol., pracujícího později v Polsku.

★ ★ ★

Kníže Leopold z Dietrichštejna uzavřel 7. prosince 1707 v Mikulově dva kontrakty s mikulovským sochařem FERDINANDEM GROSSEM, který mu zhotovil již dříve 2 sochy Jana Nepomuckého pro Mikulov. Podle kontraktů měl zhotovit dvě stejné kamenné sochy Jana Nepomuckého pro náměstí v městech Lipníku n. B. a Hranicích, správních center obou panství, vysoké 6 stěvců (asi 190 cm), dole s mrakem a hlavičkami andělů. Na čtyřech rozích sochy měl vytesat sochy 4 andělů, vysoké 3 stěvice (95 cm), držící v rukou lucernu, aby každý mohl v nich (suo devotione) rozžehnout světlo. Za to mu mělo být zapláceno za jednu sochu 50 zlatých rýnských z důchodů obou panství.

V dopise, jímž poslal kníže kontrakt pro město Lipník vrchnímu hejtmánovi lipnického panství J. A. Neudekerovi, žádal, aby přidělil sochaři pokoj v lipnickém zámku k obývání a jednu kůlnu pro práci. Sochaři měl vyplatit hned 40 zlatých záloh a dát zhotovit zednickým mistrem zděný podstavec pro sochu, jak sochař udá. Sdělil mu také, že druhý kontrakt, který uzavřel se sochařem na zhotovení stejné sochy pro město Hranice, odesílá současně do Hranic hejtmánu hranického panství Maxu Ernstu Untzovi, kterého má o všem informovat a požádat, aby zjistil, kde by mohla socha Nepomuckého na náměstí stát.

Lipnický hejtmán Neudeker požádal nato hejtmána sousedního panství Bystřice pod Hostýnem o kámen pro obě sochy. Ten mu sdělil, že si jej může dát bezplatně nalámat v bystrickém vrchnostenském kamenolomu; bude-li kámen vhodný, dá jej dopravit za běžnou denní mzdou do Lipníka. Podle další jeho zprávy z 10. března 1708 začal již mistr kameník s tovaryši a pomocníky práci v kamenolomu na vylámání kamene podle mu zasláního modelu. Koncem března bylo již 6 kusů kamene hotových a úředník bystrického panství sdělil hejtmánovi do Lipníka, že si mistr kameník přijede o velikonočních pro zaslouženou mzdu. Dne 4. dubna odeslal pak kameny fúrami chvalčovských poddaných do Lipníka. Podle účetních dokladů bylo bystrickému kameníku zapláceno 18 zl. a chvalčovským poddaným za dovoz kamene z Bystřice do Lipníka 10 zl. 45 kr. povozného. Kníže prikázal 31. března 1708 hejtmánovi v Lipníku, že postament pro sochu musí dát pořádit jen z cihel, pouze čtyři horní římsy postamentu, z nichž padá dešťová voda, má kroměřížský kameník zhotovit z kamene. Zaslání dva rysy kroměřížského kameníka kamenné balustrády kol sochy, které schválil, vrátil hejtmánovi.

Sochař Gross byl už počátkem roku 1708 v Lipníku a zajel také do Hranic, aby vyhledal vhodné místo pro postavení sochy na náměstí. Hranický hejtmán Untz sdělil 2. března knížeti, že prohlédl spolu se sochařem a našli pro sochu nejvhodnější místo na jižní straně náměstí poblíž radnice, přímo proti soše P. Marie, stojící při severní straně náměstí. Městský pranýř, stojící uprostřed náměstí, leží více bokem při východní straně náměstí. Pro lepší orientaci pořídil sochař situační plánec náměstí se zakreslením uvedených tří objektů. Kníže návrh schválil, vyhradil si však konečné rozhodnutí, až místo sám zhlédne. Sochař Gross pobýval trvale a pracoval na sochách v lipnickém zámku od 31. března 1708. Koncem května si stěžoval na neobyčejnou tvrdost kamene a obtíž své práce. Nemine dne, aby nemusel běžet ke kováři a dát brousit své nástroje. Poslal knížeti supliku, že nemůže obstát s kontraktem 100 zl. za obě sochy a prosil proto o zvýšení smluvené částky. Lipnický hejtmán potvrdil obtížnost

sochařovy práce a sdělil, že s kroměřížským kameníkem, který žádal 100 zl. za římsy a balustrádu, sjednal po dlouhém jednání snížení částky na 80 zl. v penězích, 2 vědra piva, 5 měřic rži a 1 měřicí žita. Níže nemohl jít, protože kámen je skutečně hrozně tvrdý, jiný však není nikde v okolí k dostání. Kámen dostal z Rotálůvského bystrického panství zdarma. Kníže schválil jeho ujednání s kameníkem, memoriál sochaře Grosse však zamítl a vrátil, aby se držel kontraktu. Když potom kníže Leopold 13. července 1708 zemřel bez mužských potomků, měl dietrichštejnský fideikomís s titulem knížete převzít Valter Xaver z příbuzné větve rodu Dietrichštejnů. Tohoto mezivládi využil sochař Gross, nespokojený zamítnutím své žádosti, dal si vyplatit 6. září ještě 9 zl. na kontrakt, příjem vlastnoručně potvrdil, opustil Lipník a sochy nedokončil. Nový lipnický hejtmán Wurst si r. 1709 a 1710 stěžoval novému knížeti Valterovi, že Gross na mnohá jeho napomínání, aby se vrátil a práce dokončil, nepřišel, a sotva se vrátí, protože od předešlého hejtmána Neudekera již přijal za sochu 50 zl. V Lipníku je však nyní usedlý dobrý sochař, který pracuje čistě v kamenu, žádá však za dokončení sochy nejméně 50 zl. Protože mikulovský sochař Gross je, jak slyšel, chudý člověk, a také jinak má být špatným sochařem, prosil knížete o souhlas, aby mohl dát dokončit sochy lipnickému sochaři na účet knížete.⁶

Tímto sochařem, usedlým v Lipníku, jemuž bylo v roce 1711 po souhlasu knížete zadáno dokončení resp. zpracování druhé sochy Jana Nepomuckého pro náměstí v Lipníku, byl sochař CONRAD SPINDLER. Podle kontraktu knížete se sochařem Grosse zhotovil r. 1711 sochu Nepomuckého z pískovcového kamene, který sám dodal, ve stejném pojetí světce, vystupujícího z oblaku, zdobeného hlavičkami andělů, držícího v rukou kříž a palmovou mučednickou ratolest, a sochy čtyř božích andělů. Socha Nepomuckého, řemeslně lépe zpracovaná než hrubá socha Grosse, byla pak v r. 1712 postavena v dolní části náměstí v Lipníku na vysokém zděném podstavci, obklopená anděly a balustrádovou ohradou. Spindlerovi za ni zapláceno 50. zl. K soše byly zavedeny a každoročně konány prosebná procesí věřících a slavnostní bohoslužby, popsané r. 1766.

Druhá kamenná socha Nepomuckého, hrubě vypracovaná r. 1708 sochařem Grosse, byla odvezena do Hranic, nebyla však postavena na hranickém náměstí. Dočasně byla uložena na dvoře městské radnice, později ve dvacátých letech byla umístěna na předměstí Motošíně před velkým dřevěným mostem přes řeku Bečvu.

Lipnickému sochaři Conradu Spindlerovi svěřil kníže Valter r. 1713 zhotovení nové kamenné sochy Jana Nepomuckého pro náměstí v Hranicích. Kontrakt se sochařem uzavřel 30. dubna 1713 lipnický vrchní hejtmán Wurst, nobilitovaný r. 1711 a podepisující se již jako J. W. von Rautenberg. Sochař si měl sám opatřit a koupit kámen pro sochu na svůj náklad, dovoz z kamenolomu do Hranic se zavázala opatřit a uhradit vrchnost. Za zhotovenou sochu stojícího Jana Nepomuckého a 4 andělů, jež se sochař zavázal provést podle vlastního návrhu bez závad, mělo mu být vyplaceno z důchodů hranického panství 40 zlatých rýnských. Podle poznamenání na kontraktu dostal sochař hned 1. května 1713 zálohu 15 zl. na opatření kamene, další částky byly mu vypláceny postupně od 23. června 1714 do 2. října toho roku, kdy přijal poslední 3 zl. po dokončení práce. Dochované účetní doklady vrchnostenského důchodního úřadu v Hranicích nás informují přesně o dalším postupu práce na soše do jejího postavení a vysvěcení v r. 1716. Zhotovení kamenného zábradlí kolem sochy bylo zadáno opět jménem neuvedenému kroměřížskému kameníkovi, který měl vytesat také kamenný volutový postament pro sochu podle nárysu sochaře Spindlera. Za podstavec bylo zapláceno r. 1715 kameníkovi 20 zl., sochaři 3 zl. za nárys podstavce. Hranický kovář Mates Weissner předložil r. 1714 česky psaný výkaz práce: zhotovil 27 klamrů pro sochu, jež vážíly 33 1/4 funtů, funt po 6 kr., 1 železo, „na kterém svatý Jan stojí“, vážilo 5 funtů a 4 železa, „na kterých stojí andělé“, vážíly 6 liber. Dále zhotovil 2 sochory aj. R. 1715 koupena světcova mučednická ratolest, zhotovená z plechu, kterou měl Nepomucký držet v pravé ruce. Zapláceno za ni 1 zl. 30 kr. V r. 1716, kdy socha již stála na náměstí, zhotovil lipnický zámečník 4 ozdobně provedené lucerny na způsob hvězdy, jež byly umístěny do 4 rohů sochy, aby věřící mohli v nich umístit hořící svíčky. Za zhotovení jedné hvězdy dostal zámečník 4 zlaté. V témže roce natřel a pozlatil hranický malíř a školní rektor Jan Řehula sochu a předložil česky psaný účet, který uvádím doslovně: „Poznamenání, co jsem tak kumštem malířským na rynku v městě Hranicích na poručení pana oberhejtmána udělal v roce 1716,

5) Půlroční účty příjmu a vydání důchodního úřadu panství lipnického s účetními doklady z let 1707—1764 jsou dochovány ve Vs

Lipník, kart. 1215 až 1352, pro panství hranického z týchž let ve Vs Hranice kart. 807 až 922.

6) Vs Lipník sign. 1041 kart. 158, Vs Hranice sign. 156 kart. 169 Vs Lipník, účty

důchodního úřadu za r. 1708, doklady 16, 17, 18, 106 v kart. 1219.

totíž: Figuru svatého Jana Nepomuckého z kamene křesanú olejovými barvami omaloval, špice při komži, jak u spodku tak i okolo ruk a 2 střapce pod krkem dobrým zlatem ozlatil, postament, na kterém figura stojí olejovými barvami, k tomu 5 železných laterní na způsob hvězd omaloval, za to všechno 24 zl⁷. Sám dal olej, za barvy a zlato mu však bylo zapláceno jen 20 zl. V účetním rejstříku vydání je zapsáno, že malíř sochu několikrát napouštěl „etliche malen mit öhl geträngt“ a také celé zábradlí a postament s andílky natřel.⁷ Podle soudobého zápisu hranického faráře Jana Josefa Stržíneka ve farní kronice posvětil Spindlerovu sochu Nepomuckého na náměstí 16. května 1716. Stržínek dal postavit ve farním kostele r. 1717 oltář Jana Nepomuckého.⁸

V roce 1732 byla nutná větší oprava hranické sochy Jana Nepomuckého na náměstí. Provedl ji jménem neuvedený prostějovský sochař. Hranický vrchnostenský hejtman Josef Ignác Böhmu mu zaplatil 14 zl. za zhotovení jednoho anděla k soše Nepomuckého, který byl větrem a deštěm zcela zničen.⁹

Lipnický sochař CONRAD SPINDLER, který zhotovil sochu Jana Nepomuckého pro náměstí v Hranicích a dříve také sochu Nepomuckého pro náměstí v Lipníku n. B., neprovedenou sochařem Grosse, pocházel z Rakous. Byl synem sochaře Jana Spindlera ve Steyergersenu v Horních Rakousích. Jako sochařský tovaryš se dostal až do Opavy, kde po nějakou dobu pracoval. Dne 22. listopadu 1703 se v Opavě oženil jako sochařský tovaryš a mládenec s urozenou pannou Alžbětou, dcerou rytíře Šimona von Schick, bydlícího v Opavě. Svědky svatby mu byli opavští sochaři Jan Friedel a Jan Bruno Ruff, s nimiž pracoval na sochařské výzdobě jezuitského kostela v Opavě. Brzy potom se usadil v Lipníku n. B., kde pracoval jako sochařský mistr při výzdobě piaristického kostela a koleje. V r. 1706 se mu v Lipníku narodil 14. července syn Jan Henricus, později rovněž sochař, a 19. září 1709 dcera Anna Terezie, která však zemřela v Lipníku již 10. července 1710.¹⁰ Spindler byl jako sochař usedlý v Lipníku ještě v roce 1714 a 1715, kdy dokončil kamennou sochu Jana Nepomuckého pro náměstí v Hranicích. Pozdější zprávy o něm v Lipníku nemáme.¹¹ Je pravděpodobné, že je totožný s prostějovským sochařem, jemuž bylo r. 1732 zadáno zhotovení sochy anděla při soše Jana Nepomuckého na náměstí v Hranicích, zničené vichřem. Soška musela být stejná jako ostatní sošky, jež zhotovil Spindler, proto byla práce zadána patrně témuž sochaři.

7) Vs Hranice, účty důchodního úřadu 1713, doklad 89 [kart. 821], z r. 1714 doklady 89, 90, 126 [kart. 822], z r. 1715 doklady 82, 92 [kart. 823] a z r. 1716 doklady 65, 75 [kart. 824].

8) Statua B. Joannis Nepomuceni Martyris in foro prostando sumptibus celsissimis principis a Dietrichstein erecta, per me benedicta est anno 1716 16. May. Anno 1717 erectum est per me RD. Joannem Stržínek, pro tunc parochum Hranicensem in parochiali ecclesia Hranicensi S. Joannis Baptistae: Altare in honorem B. Joannis Nepomuceni Martyris. Kronika fary Hranice, zal. 1656, s. 69–70.

9) Vs Hranice, účty důchodního úřadu z r. 1732, doklad 14, kart. 851. Nepochybně též prostějovský sochař zhotovil r. 1730 na žádost Cyrila Klátla, faráře v sousedních Drahotuších, kamennou sochu Jana Nepomuckého. Podle zápisu v matrice stála 120 zl., jež uhradili dobrodinci a byla zhotovena v Prostějově a postavena v Drahotuších 15. června 1730. Farář zadal současně témuž sochaři v Prostějově zhotovení sochy P. Marie pro kostel na svůj náklad. Obě sochy posvětil farář Klátel 23. června téhož roku. Matrika Drahotuš tom I. s. 708. Pískovcová socha Nepomuckého není signována, v r. 1975 ji restauroval akad. sochař Josef Stá-

rek, který provedl též kopii starého soklu z pískovce.

10) Matrika sňatků kostela P. Marie v Opavě tom I f. 735, Matrika křtů a úmrtí Lipníka n. B. II f. 222, 253, 709.

11) Jeho syn Henricus Spindler se oženil 6. února 1729 v Lešné u Valašského Meziříčí jako sochař na zámku (statuarius aulae Leschensis) s Aloisí (Luisou) Halbermannovou, rodem ze Stýrského Hradce, sloužící zřejmě rovněž na lešenském zámku. Téhož roku 6. srpna se jim tam narodil syn Rudolf, který však zemřel téhož roku. V r. 1730 se mu v Lešné narodil 4. prosince syn Ignác Valentin Jan Nepomucenus. Při křtu obou dětí byl jim kmotrem pán na Lešné Rudolf Podstatský z Prusinovic a jeho žena Marie Anna. Spindler pracoval jako sochař na sochařské výzdobě nového zámku a kostela v Lešné, spolu s kameníkem Františkem Kamenářem z Boskovic, který zemřel po úraze v Lešné 20letý dne 18. ledna 1730, v matrice zapsán jako lapicida in arce Leschnensis. Sochař Henricus Spindler zemřel v Lešné 1. května 1732 ve věku údajně 24 let. V zápise sňatku r. 1729 je uvedeno patria Cremsiriensis přepsané patrně z původního Lipnicensis. Matrika společná fary v Lešné tom I. s. 30, 208, 210, 245, 247.

Spindlerova socha Nepomuckého na barokním podstavci v kamenné ohradě s andílky, držícími lucerny v podobě hvězd, stála na velkém náměstí v Hranicích až do šedesátých let 18. století, kdy byl uprostřed náměstí vystaven v letech 1753–1764 nový velký barokní farní kostel, a starý malý městský kostel na dnešním Školním nám. u fary byl zbořen. Socha Nepomuckého překázela dopravě z Radnické ulice na jižní část náměstí, její kamenné zábradlí s anděly bylo nárazy povozů opětovně poškozeno a ničeno. Proto bylo rozhodnuto v šedesátých letech 18. století přemístit sochu na předměstí Motošín, k silnici vedoucí z města na velký dřevěný most přes řeku Bečvu a uvolnit tak úzký prostor mezi radnicí a zádi nově postaveného kostela. Stará hrubě tesaná kamenná socha Nepomuckého Ferdinanda Grosse z r. 1708, která stála u mostu přes Bečvu, byla opět prozatím umístěna na dvoře městské radnice, v sedmdesátých letech 18. stol. však byla převezena a umístěna na vysoké skále, vybíhající z lesa Hůrky nad údolím řeky Bečvy naproti lázním Teplicím n. B., kde stojí podnes.

Spindlerova socha Jana Nepomuckého v Hranicích, přemístěná z náměstí na Motošín bez ohrady a andílků, osazená na nový hranolovitý podstavec, stála uprostřed nově vzniklého předměstského náměstí Motošína obklopena lipami až do r. 1977, kdy byly domy motošínského náměstí zbořeny, aby ustoupily nově postavené dálnici a zvýšenému dopravnímu ruchu. Socha opravená r. 1828 byla v posledních letech, značně již poškozená (uraženo zápěstí napřažené pravé ruky s ratolestí, později celá paže pravé ruky), přemístěna za městský hřbitov poblíž nově vystavěné městské hřbitovní obřadní síně.¹² Torzo sochy bez natažené ohnuté pravé ruky, která dávala postavě pohyb, vyžaduje odbornou restauraci a doplnění ruky podle fotografií, pořízených za první republiky Památkovým úřadem v Brně.

Druhá kvalitně provedená socha Jana Nepomuckého, dochovaná podnes v původním stavu na barokním hranolovitém podstavci, patrně dílo téhož lipnického sochaře Conrada Spindlera, stojí v Hranicích na bývalém předměstí tzv. Horní ulici na rohu ulice I. máje a ulice Bělotínské. Byla postavena r. 1720 nákladem městského radního, mlynáře Fridricha Antonína Horčice. Stála původně před mostem hradebního příkopu městské Horní brány, již se vjíždělo do města silnicí od Nového Jičína a Potštátu. Při stavbě tzv. císařské silnice z Olomouce a Lipníka, vedoucí městem Horní branou na Bělotín a Nový Jičín, byla socha, překážející dopravě, přemístěna r. 1784 dále do Horní ulice před dnešní hostinec „Na zastávce“. Odtud byla v posledních letech přenesena asi o 20 m dále na dnešní místo. Přední strana podstavce sochy je zdobena reliéfem svržení Jana Nepomuckého s mostu do Vltavy.¹³ Písemné doklady o autorství sochy se nedochovaly. Stylové porovnání této sochy se staršími doloženými sochami Spindlerovými, pořízenými jím před 8 a 9 lety, torzovitě dochovanými a později opravovanými, nic neřeší.

Lipnický vrchnostenský hejtman byl knížetem Valtrem Xaverem častokrát pověřován obstaráváním a zajišťováním různých prací pro dietrichštejnský knížecí dvůr v Mikulově a ve Vídni. Ve spisech lipnické vrchnostenské registratury se o tom dochovaly četné doklady stavební a historicky významné pro kulturní dějiny Moravy a umělecko-historickou topografii, např. o knížecích objednávkách zhotovení palácových komínů z černého mramoru z kamenolomu v Cetechovicích u Kroměříže aj.¹⁴

☆ ☆ ☆

12) O přenesení Spindlerovy sochy Nepomuckého z náměstí na předměstí Motošín viz. J. H. A. Galláš, Památky města Hranic, rkp. z r. 1811, díl I s. 52. Převoz a umístění staré Grosseovy sochy Nepomuckého z r. 1708 na skálu u Teplic 6 páry koní r. 1770 popisuje J. Hrdina podle vyprávění starých lidí ve svém rkp. Dějůvectví Hranické z r. 1845, SVK Olomouc, rkp. II/271.

13) Hranický farář Stržínek, který sochu téhož roku vysvětil, zapsal do farní kroniky: „Anno 1720 Fridericus Antonius Horčica, ci vis et pro tunc consul Hranicensis; sumptibus propriis ante portam superiorem civitatis erexit lapideam statuem S. Joannis Nepomuceni Martyris, qua anno eodem mense maji

per me Rdm Dom. Joannem Josephum Steržinek et loci parochum benedicta est. Jméno sochaře není zapsáno. Farní kronika zal. 1656, s. 71.

14) Dne 7. 4. 1720 psal kníže hejtmanovi, že se dověděl, že u Kroměříže v Cetechovicích byl nalezen krásný černý mramor v lomu zvaném Mokrá, z něhož kamenický mistr zhotovil již různé komíny „podle nynější nejnovější fasóny a módy“ a že mnoho z toho odeslal do Vídně. Protože kameník neměl žádný černý komín, odpovídající rozměrům podle zasláního rysu, poslal knížeti vzorky černého a bílého mramoru z cetechovického lomu. Kníže objednal nato černý komín podle rysu, o světlosti 4 1/2 střevice,

Stará Spindlerova socha Jana Nepomuckého z r. 1712, stojícího v oblaku, ozdobeném hlavičkami andílků, obklopená balustrádovou ohraďdou a soškami andělů, stála na zděném podstavci na náměstí v Lipníku n. B. ještě v r. 1766. Byla k ní každoročně vedena procesí věřících z farního kostela a konány bohoslužby za doprovodu malých přenosných vahran.¹⁵

V říjnu 1766 si vyžádal kníže Karel z Dietrichštejna, držitel rodového fideikomisu v letech 1738—1784, který jako patron farního kostela, dal v letech 1765—1766 barokně přestavět lipnický farní kostel, zprávu od vrchního hejtmána lipnického panství Josefa Karla Czikana, kde a v které obci na panství, v níž není dosud postavena socha Nepomuckého, by bylo vhodné místo pro postavení jeho sochy. Hejtman měl místo osobně prohlédnout, dále zjistit, kde je v okolí dobrý sochař kamene, který by dovedl zhotovit takovou sochu bez chyby a z trvanlivého kamene. Pokud takového sochaře zná nebo najde, měl si od něho vyžádat přibližný rozpočet, co by taková socha stála včetně dopravy na místo a postavení.¹⁶ Hejtman Czikán projednal dotaz knížete s lipnickým farářem a děkanem Václavem Onufriem Böhmem a navrhl po prohlídce dvě vhodná místa pro postavení nové sochy: jedno uprostřed náměstí v Lipníku n. B., a druhé v malé vsi Trnávce u Lipníka u mostu přes říčku Trnávku na zemské obchodní silnici z Olomouce do Lipníka. Sdělil, že na náměstí v Lipníku stojí sice socha Nepomuckého, pořízena za knížete Ferdinanda (!), která však pro svou zastaralou podobu (vereltete Gestaltung) byla v posledních deseti letech již dvakrát opravována na náklad vrchnosti. Tato stará socha by měla být kasírována a na jejím místě postavena nová socha, protože se k ní konají podle starého zvyku dvakrát ročně procesí věřících ke cti tohoto patrona, a pak celý oktáv po svátku je slavnostně uctívána veškerým lidem. Stará socha by měla být přemístěna do vsi Trnávky k mostu na silnici, kde by byla stavebně udržována a ctěna.

Sochaře, který by dovedl zhotovit sochu bez závad z trvanlivého kamene, píše hejtman „máme toho času zde v Lipníku, v umění zkušeného, který po 6 let navštěvoval akademii ve Vídni a nyní v létě letošního roku vyhotovil ve zdejším farním kostele 3 oltáře ze sádky k plné spokojenosti“.¹⁷ Sochař je ochoten zhotovit sochu z mladějovského kamene,

komín měl vyleštit a lipnický hejtman jej měl dopravit povozem do Brna. Z dalších prací, které měl cetochovník kameník provést na krbech aj. na zámku v Mikulově sešlo, protože tamější hejtman ho odmítl. Kameník měl z toho velké výlohy a nechtěl již další práce přijmout. Vs Lipník, sign. 1041, kart. 158.

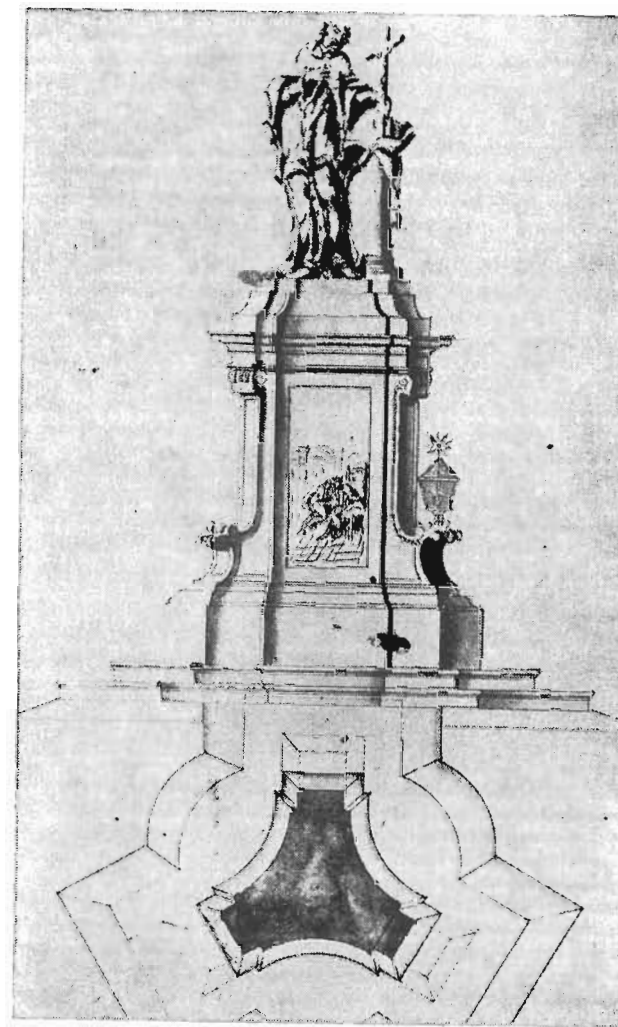
¹⁵ V účtech farního kostela sv. Jakuba v Lipníku n. B., dochovaných, bohužel, jen zlomkovitě do r. 1758, jsou každoročně účtovány položky vydání 6 kr. „za nošení bubnů na sv. Jana Nepomuckého“, „od nošení pozitivu, bubnu na rynek v slavnost sv. Jana Nepomuckého; „von Pauken und Positiv tragen zu Feste S. Joannis Nepomuceni bei der Pro-

zession“ atd. Archiv fary kostela sv. Jakuba inv. č. 63, 69, 71, 72, 73, 79, 80.

¹⁶ Dopis knížete Karla z Dietrichštejna z Mikulova 19. října 1766 Vs Lipník n. B., sign. 1041, kart. 158.

¹⁷ Czikán píše 28. října 1766 knížeti „Belangend den Steinbildhauer, der da eine untadelhafte Statua verfertigt? Solch arte peritum haben wir dermalig in Leipnik, welcher durch 6 Jahre vorhierig in Wien die Accademia fraequentieret und nunmehr den vergangenen Sommer hindurch in allhieriger Pfarrkirche 3 Altäre von Gips jedermannlicher Gousto verfertigt“. Vs Lipník n. B. sign. 109, kart. 1090.

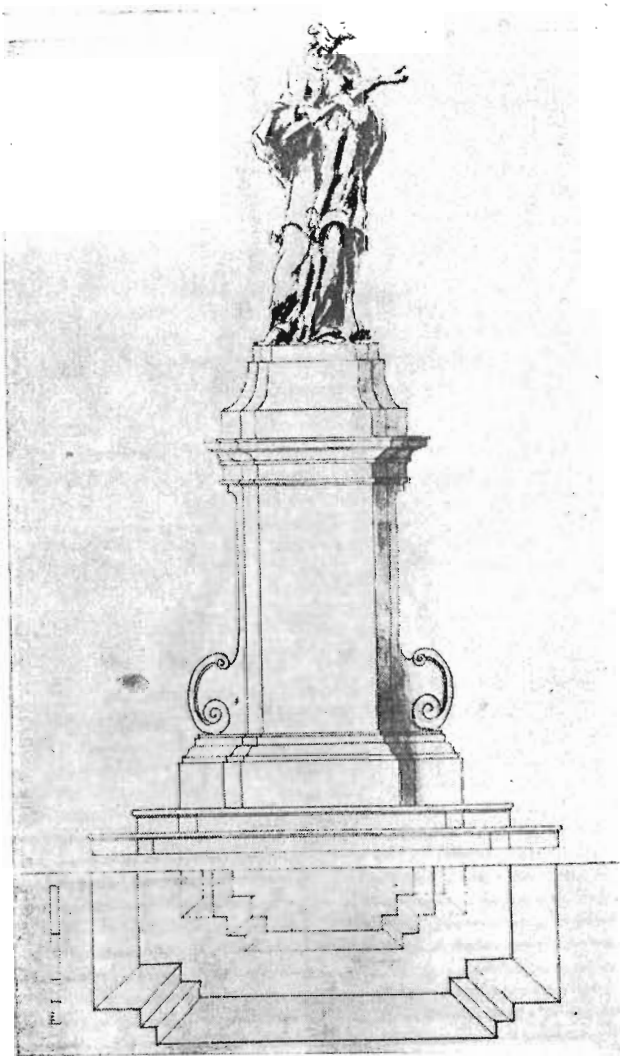
vzdáleného 10 mil od Lipníka. Kdyby byl kámen dopraven do Lipníka na náklad vrchnosti, zhotovil by sochu za nejlevnější cenu a také by ji postavil. Podle přiložených dvou rysů, které si hejtman vyžádal od sochaře, pojal sochař Nepomuckého, nepochybně podle přání děkana Böhma, jako důstojný protějšek mariánské sochy P. Marie z r. 1694, stojící na horním konci náměstí na vznosném vysokém sloupu. Socha Nepomuckého na vysokém ozdobném podstavci na třech stupních byla podle projektu A propočtena na 570 zl., podle druhého projektu B za 340 zl. kromě nákladů dovozu kamene z kamenolomu do Lipníka. Projekt sochy A měl vysoký trojboký segmentový podstavec, zdobený třemi bočními reliéfy ze života Jana Nepomuckého (na přední straně reliéf svržení Ne-

Nárys A) sochaře Václava Böhma z r. 1766 nové sochy Nepomuckého na vysokém trojbokém podstavci, Foto B. Indra 1972.

pomuckého do Vltavy), na třech rozích podstavce výstupky pro upevnění luceren. Projekt B, obdélníkového půdorysu, měl podstavec jednodušeji provedený. Sochař připojil k oběma projektům vlastnoručně psanou konsignaci nákladů zhotovení a postavení sochy s podstavcem podle projektu A:

- Celý postament se svými stupni z mladějovského kamene, měřící 748 střeveců, lamačům kamene střevec po 4 kr činí 99 zl. 44 kr.
- Kameníku za opracování 748 střeveců kamene na čisto a kytování po 20 kr., s postavením a osazením sochy 266 zl.
- Sochaři za zhotovení 3 božních basreliéfů, jak ukazuje rys vpředu, kus po 15 zl. činí 45 zl.

Nárys B) sochaře Václava Böhma z r. 1766 téže sochy na vysokém čtyřbokém podstavci.
Foto B. Indra 1972.

— Těmuž za 3 krajníky, jeden po 20 zl. činí 60 zl.

— Za zhotovení vlastní sochy Nepomuckého, vysoké 7 střeveců 100 zl. Celkový rozpočet sochy s postavením podle projektu A činil 570 zl. 44 kr. Rozpočet projektu B za 340 zl. sochař nepředložil. Konsignaci podepsal sochař plným jménem Wenzel Joh. Böhm, Bildhauer.¹⁸ Podle měřítka na obou rysech, byla vlastní socha Nepomuckého vysoká 220 cm, spolu s podstavcem a stupni měřila 5 až 6 metrů.

Odpověď knížete chybí, snad byla sdělena lipnickému hejtmánovi spolu s jinými významnějšími záležitostmi správy panství a založena do jiné složky. Rysy obou projektů a rozpočet nebyly knížetem vráceny do Lipníku, byly založeny do mikulovské knížecí registratury, oddělení správy lipnického panství. Ani v důchodních účtech panství z let 1766—1770 není žádná položka vydání, která by se vztahovala k stavbě nebo přípravě stavby nové sochy Nepomuckého z prostředků knížete resp. panství. Náklady stavby sochy považoval kníže zřejmě za příliš vysoké, zejména zhotovení nákladného vysokého podstavce, které by se ještě značně zvýšily dopravou kamene z kamenolomu v Mladějově na Šumpersku do Lipníka. Na návrh děkana Böhma postavit novou sochu Nepomuckého na náměstí v Lipníku a přemístit starou sochu do Trnávky nebo jinam, kníže nepřistoupil. Od svého záměru zcela ustoupil a nedal postavit novou sochu Nepomuckého ani v žádné jiné vsi na lipnickém panství. Hlavním důvodem byla nepochybně nelibost knížete k novým požadavkům děkana Böhma z konce r. 1766. Po nákladné barokizaci gotické lodi farního kostela sv. Jakuba a jejím novém zaklenutí, provedeném v letech 1765—1766 z prostředků knížete, dokončeném v červnu toho roku, žádal děkan Böhm dodatečně ještě o barokizaci gotického presbytáře kostela, v němž byl teprve r. 1750 postaven nový skvostný barokní oltář sochařem Gottfriedem Fritschem. Děkan žádal o darování dalších 30 000 cihel, 3 pecí vápna a odhadl ostatní finanční náklady přestavby presbytáře na 1 200 zl. Kníže žádost zamítl, později však přesto daroval část požadovaných materiálů a peněz na provedení barokní přestavby presbytáře.¹⁹

K výměně staré Spindlerovy sochy na náměstí v Lipníku, několikrát již opravované, která se nelíbila děkanovi pro starobylé pojetí a řemeslné provedení, pak přece jen došlo v letech 1767—1769, kdy byla nahrazena novou, umělecky hodnotnější barokní sochou Nepomuckého, méně nákladnou, na nižším podstavci, zvýšeném několika stupni. Iniciátorem byl děkan Böhm, z jehož popudu pořídil lipnický sochař VÁCLAV BÖHM nové barokní štukové boční oltáře ve farním kostele a vyhotovil pro knížete projekty nové sochy Nepomuckého, která měla dodat náměstí a procesím, vedeným každoročně děkanem z farního kostela k soše na náměstí, většího lesku a působivosti.

Tato nová socha Nepomuckého, stojící dnes před bývalým klášterem piaristů v Bratrské ulici na nízkém hranolovitém podstavci, má na všech

¹⁸) Consignace s oběma rysy projektů sochaře Václava Böhma jsou přiloženy k dopisu hejtmána Czíkana knížeti z 28. října 1766. Na projektech je vzadu tuší přikreslen půdorys projektu A v rozměrech průčelní strany 26 cm, boční strany 35 cm, a rozměry půdory-

su projektu B průčelní strany 20 cm a boční 34 cm.

¹⁹) K stavbě oltáře 1749-50, jeho poškození přestavbou presbytáře viz. B. Indra, Hlavní oltář Bohumíra Fritsche ve farním kostele v Lipníku n. B., ČSM-B 1988, s. 180—189.

stranách podstavce vytesány zbožné oslavné latinské nápisy, přemalování obtížně čitelné, jež nepochybně složil děkan Böhms sám.²⁰ Chronogram 1725, opakující se ve všech oslavných nápisích na všech stranách podstavce sochy, neoznačuje však rok postavení sochy, ale rok „záračného“ nálezu neporušeného jazyka Nepomuckého při otevření jeho hrobu v tomto roce, „krvácejícího při naříznutí“, což bylo bleskově rozhlášeno z kazatelny jako záračné boží znamení mučednické jeho smrti, a vedlo k zavedení jeho zvýšeného všeobecného uctívání jako světce, a pohnulo nakonec i Řím k jeho svatořečení v roce 1729.

Socha byla pořízena nákladem neznámého nižšího šlechtice, jehož znakový štítek v ozdobné kartuši je umístěn na čelní straně podstavce. Čtvrcený štítek má v 1. a 4. poli gryfa, ve 2. a 3. poli košatý strom lípu. Nad znakem vystupuje z pěticípé korunky jako klenot opět gryf. Znak donátora, který finančně přispěl na pořízení nové sochy Nepomuckého na náměstí v Lipníku n. B. nebyl, bohužel, dosud určen.²¹ Autorství sochy Václava Böhma nemáme potvrzeno žádným písemným dokladem, kostelní účty z těchto let barokní přestavby kostela se nedochovaly, po vypůjčení nebyly vráceny. Připisují autorství sochy Böhmovi, protože vyhotovil projekty pro postavení této sochy na náměstí v Lipníku na žádost děkana Böhma, byl v té době trvale usdlý v Lipníku a z pověření děkana, svého příbuzného, prováděl v letech 1766 až 1769 do smrti děkana Böhma všechny sochařské práce ve farním kostele a v lipnické farnosti.

Nová socha Nepomuckého byla po zhotovení postavena v dolní části náměstí v Lipníku proti mariánskému sloupu, a stará socha Spindlerova z r. 1712 byla přemístěna na předměstí k velkému dřevěnému mostu (dnes železnému) přes řeku Bečvu k silnici, vedoucí z města do vsi Týna pod hradem Helfštýnem a dále na Bystřici pod Hostýnem, kde stojí podnes, znehodnocená pozdějšími úpravami. V téže době byla také přemístěna Spindlerova socha Nepomuckého z náměstí v Hranicích na předměstí Motošín k mostu přes řeku Bečvu v Hranicích.

Slavná procesí věřících, vedená každoročně dvakrát lipnickým farářem z farního kostela k nové soše Nepomuckého na náměstí a pobožnosti u ní konané byly v osmdesátých letech 18. století za císaře Josefa II. zakázány. V roce 1858 při přestavbě vadné dolní kamenné kašny a výměně starého vodovodního potrubí na celém náměstí v Lipníku n. B. byla

²⁰ Latinské nápisy jsou zčásti zkomoleny pozdějším přemalováním písmen olejovými barvami. Na přední straně kolem znakového štítu v kartuši je nápis: Sit nobis Joannes Nepomucenus in orbis laude plenus. Pod štítkem: Nepomucena ora, neveniamus in ora mortis nos hora protegito absque mora. Na bocích podstavce jsou nápisy: Sal illoesa juvat sale tu vitiiis medeare. Usque lue infami Lipnicia tacta trendo. Tu sal Dive soli titulo meliore putaris. Lipničtí historikové J. Baďura a B. Dušek soudili podle chronogramů nápisů na soše, že byla patrně postavena roku 1725. J. Baďura, Některé památné nápisy v okrese lipenském, Záhorská kronika XIII/1930–1931, s. 39. Ze zprávy vrchního hejtmána knížete r. 1766 máme potvrzeno, že toho roku byla

v Lipníku jen jedna socha Nepomuckého, starobylého vzhledu, postavená na náměstí, k níž byla konána každoročně slavná procesí věřících z farního kostela na rynek. Jiná socha Nepomuckého tehdy ve městě nebyla. Také v análech jezuitské koleje v Lipníku není žádná zmínka o postavení sochy Jana Nepomuckého r. 1725 před kolejí řádu nebo o jejím přemístění před budovu kláštera.

²¹ Jde patrně o znak některého z vyšších úředníků Dietrichštejnských, příp. důstojníka, pobývajícího za válečných tažení dočasně v Lipníku. Nejde o znak rodu Majlátů z Fogaraše, kteří měli ve znaku gryfa, držícího meč a košatý strom na kopečku. Lipnický hejtmán Czikan měl r. 1754 na pečeti ve znaku dvojocasého lva.

socha Nepomuckého, stojící nedaleko kašny a překážející též dopravě, přemístěna na předměstí před klášter piaristů. Náhradou za ni byla uprostřed nově zbudované kamenné kašny postavena menší kamenná socha Nepomuckého, zhotovená olomouckým sochařem a kameníkem Karlem Melnickým.²² Odstraněná socha Nepomuckého, stojící před bývalou piaristickou kolejí, nepochybně dílo sochaře Václava Böhma, je výtvarem pojetím i provedením umělecky nejhodnotnější kamenná barokní socha v Lipníku n. B.

Sochař Václav Jan Böhms, autor dvou projektů nové sochy Nepomuckého pro náměstí v Lipníku n. B., o němž lipnický hejtmán Czikan psal r. 1766 knížeti, že v létě toho roku dokončil ve farním kostele sv. Jakuba tři štukové oltáře, kvalitně provedené, a minulého roku ukončil 6 let studia na akademii výtvarných umění ve Vídni, byl zapsán do žákovských protokolů akademie ve Vídni dne 26. března 1759 jako sochař z Hranic, bytem ve Vídni v Josefském městě u p. Rösslera.²³ Akademii absolvoval podle zprávy hejtmánovy r. 1765, písemné záznamy absolventů akademie z těch let se, bohužel, nedochovaly.

Sochař Václav Böhms se podle zjištění Floriána Zapletala v matrice hranické fary narodil 6. září 1742 v Hranicích jako syn hranického zlatníka Carla Böhma. Toto datum narození, jméno a zaměstnání otce opakuje po Zapletalovi veškerá uměleckohistorická literatura.²⁴ Václav Böhms, syn hranického zlatníka Carla Böhma, zemřel však podle zápisu hranické úmrtní matriky již 30. září 1742 ve věku 3 týdnů.²⁵ Ani žádný další ze synů zlatníka Carla Böhma, narozených v Hranicích a později v Lipníku, kam se zlatník Böhms přestěhoval, nebyl pokřtěn na jméno Václav, resp. Václav Jan. Mylné datum narození sochaře Václava Böhma a omyl Zapletalův je nutno definitivně škrtnout.

V protokolech magistrátu města Lipníku n. B. z r. 1777 při veřejné dražbě předměstského domku sochaře Václava Böhma pro dluhy a v r. 1780 po jeho útěku a prohlášení za uprchlého dlužníka jsou uvedeni jeho sourozenci Jan Böhms, farář v Hranicích, a jeho sestra Anna Böhmová, provdaná tehdy za rektora hranické školy a regenschoriho Benedikta

²² Více o tom iB. Indra, Starý městský vodovod a kamenné kašny na náměstí v Lipníku nad Bečvou, Vlastivědné listy Sm kraje, (Opava) 1988, č. 2, s. 20–22.

²³ Doslovný zápis v žákovském seznamu akademie zní „Marty 1759 [26.] Wenceslaus Böhms, ein Bildhauer von Weissgir (I) bey Ulmitz, in der Josef Stadt bey H. Rössler“ (Schülerlisten tom I b, fol. 168. Archiv Akademie výtvarných umění ve Vídni). Rössler byl patrně též sochařem. Snad šlo o sochaře Jana Georga Rösslera, o němž jsou doklady z r. 1739. V r. 1759 byl patrně již starý mistr, potřebující pomocníka. Böhmovými učiteli na akademii mohli být Jakob Schletterer, který byl profesorem na akademii v letech 1751–1772, a patrně též Jakob Müller, který byl profesorem od r. 1757. Matheus Donner odešel 1757, F. A. Messerschmidt byl profesorem

až od r. 1769. Za informace děkuji dr. H. Schönymu z Vídně.

²⁴ Fl. Zapletal uvedl toto datum narození Václava Böhma v Hranicích a jména otce v článku Z výtvarného baroka na Moravě. (Sochaři Gallaš, V. Böhms a Schubert) v Akordu, (Brno) 1934, č. 8, s. 7, a později v brožurě Rozsevači Donnerova sochařského umění na Moravě, (Přerov) 1938, s. 19, i jinde. Od Zapletala je převzal P. Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců, (Praha) 1947, díl I., s. 76, a jiní, nověji též M. Stehlík, Plastická výzdoba zámku ve Slezských Rudolticích. Příspěvek k dílu Jana Schuberta. Dodatek I. Václav Böhms, Umění, (Praha) 1959, s. 163–164.

²⁵ Mat. křtů Hranic, tom I., s. 828, mat. úmrtí Hranic tom II., s. 19.

Kellera. Podle těchto údajů jsem zjistil nejen data jejich narození, ale i životopisné údaje jejich rodičů a sochaře Václava Böhma.

Otec sochaře Václava Böhma a jeho sourozenců Jana a Anny byl mlynář Martin Böhm, který se oženil 19. dubna 1727 v Hranicích jako syn Jindřicha Böhma, mlynáře v Poloupsi u Hranic, s Barborou Stržínkovou z Partutovic u Hranic, dcerou zemřelého partutovského rychtáře Jana Stržíňka. Bratr nevěsty Jan Josef Stržínek byl farářem v Hranicích od r. 1716 až do své smrti 1757, a snoubence r. 1727 v Hranicích oddával. Martin Böhm měl tehdy 28 let a byl mlynářem ve velkém vrchnostenském Trávníckém mlýně, ležícím na mlýnské strouze v polích mezi Hranicemi a Drahotušemi. V r. 1728 se manželům narodil syn Jan, který byl pokřtěn v Hranicích 5. března. Tento Jan Böhm, syn Martina Böhma, byl později v letech 1769 až 1777 kooperátorem a administrátorem fary v Hranicích, a od r. 1777 až do své smrti r. 1797 hranickým farářem. Zápis o narození a křtu Jana Böhma byl proveden v Hranicích, ale také v matrice drahotušské fary, protože Trávnícký mlýn ležel v katastru města Drahotuše a patřil k drahotušské farnosti.²⁶ Další děti Trávníckého mlynáře Martina Böhma byly proto křtěny již v kostele v Drahotuších a zapsány do matriky drahotušské fary, a to 26. června 1731 narozená dcera Maxmiliána a 18. ledna 1734 dcera Maria Johanna.²⁷ Po tomto roce až do padesátých let nejsou zapsány v drahotušské ani v hranické matrice křtů žádné další děti Martina Böhma a jeho ženy Barbory, protože mlynář Böhm ukončil práci v Trávníckém mlýně a odešel s rodinou jinam. Nepodařilo se, bohužel, zatím zjistit, kam odešel a který mlýn najal nebo koupil, kde se mu narodil syn Václav, pozdější sochař v Lipníku n. B. V matrikách křtů všech far hranického a lipnického panství není zapsáno jeho narození. Sestra sochaře Václava Böhma, Anna, nar. r. 1734, se nejdříve r. 1762 provdala za bohatého vdovce Josefa Sukupa, měšťana a soukenického mistra v Hranicích, který byl v letech 1749 až 1760 nepřetržitě mladším purkmistrem města a podporoval mladého Böhma na studiích ve Vídni. Po Sukupově smrti r. 1772 se znovu provdala za kantora hranické školy a regenschoriho Benedikta Kellera, pozdějšího rektora školy.²⁸ Matka sochaře Barbora Böhmová zemřela v Hranicích již 6. června 1763 ve věku 56 let, otec Martin Böhm zemřel jako vdovec a bývalý mlynář 24. listopadu 1778 na faře v Hranicích u svého syna Jana Böhma, hranického faráře, ve věku 78 let.²⁹

Domnívám se, že Václav Böhm, nejmladší syn mlynáře Martina Böhma a jeho ženy Barbory, se narodil kolem r. 1738, a do Vídně přišel na jaře 1759 již jako vyučený sochař z Hranic, kde pracoval, po 2 letech učení u hranického sochaře Františka Gallaše.

²⁶) Mat. oddací Hranic tom I., s. 139, mat. křtů Hranic tom I., s. 732, matrika Drahotuše I., s. 432. Hranický farář Jan Böhm zemřel v Hranicích 26. prosince 1797, mat. úmrtí tom V, s. 36.

²⁷) Mat. Drahotuše I, s. 457, 470.

²⁸) Anna, svobodná dcera Martina Böhma se vdala 16. listopadu 1762 za vdovce Josefa Sukupa v Hranicích, otce Ignáce Sukupa, faráře v Kdousově, který zadal sochaři Václavu Böhmovi první sochařské práce v kostele v Kdousově. Anna Kellerová zemřela v Hranicích jako vdova 26. září 1819 ve věku údajně 87 let. Její manžel školní rektor a regenschori zemřel již 31. ledna 1805 ve věku 76 let. Matrika oddací Hranic tom II., s. 134, 186, mat. úmrtí tom V město, s. 87, 140.

²⁹) Mat. Hranic, tom II., s. 168, 338. Datum sňatku příp. úmrtí jejich dcery Maxmiliány, nar. a křtěné v Drahotuších r. 1731 není zapsáno v matrikách far hranického ani lipnického panství. V r. 1777 při dražbě domku sochaře Václava Böhma v Lipníku n. B. již nežila.

Zprávu, že se sochař Václav Böhm narodil v Hranicích, uvedl první J. H. A. Gallaš ve svých rukopisech. Zapsal, že se dozvěděl od svého otce, řezbáře a sochaře Františka Gallaše (+1795), že Böhm se začal učit řezbářskému a sochařskému umění u něho v Hranicích, než odešel na akademii do Vídně. To muselo být před r. 1758, kdy se sochař František Gallaš odstěhoval s rodinou z Hranic do Blanska. Informace Gallašovy nejsou vždy přesné a spolehlivé, ve svých pozdějších rukopisech je často měnil, psal je pouze z doslechu, někdy až 40–50 let po události. Příkladem jsou jím uvedené důvody náhlého odchodu sochaře Böhma z Moravy do Polska.³⁰

Sochař Václav Böhm přijal a provedl své první sochařské práce ještě za posledních let studia a pobytu ve Vídni ve farním kostele v Kdousově na Moravskobudějovicku u svého příbuzného Ignáce Sukupa, tamního faráře, který Böhma rovněž podporoval na studiích na akademii ve Vídni.³¹

Také rozsáhlá několik let trvající plastická štuková výzdoba vnitřku farního kostela sv. Jakuba v Lipníku n. B., barokně přestavěného knížetem Dietrichštejnem v letech 1765–1766, byla Václavu Böhmovi svěřena lipnickým farářem a děkanem Václavem Onufriem Böhmem, jeho příbuzným, na přímělu sochařova bratra Jana Böhma, který byl v té době kooperátorem v Lipníku, a zajistil bratrovi trvalé bydlení ve městě. Ze zprávy hejtmána lipnického panství knížeti z 28. října 1766 víme, že sochař Böhm postavil v létě 1766 3 štukové oltáře ve farním kostele sv. Jakuba v Lipníku n. B. k plné spokojenosti. Byly to dva vysoké postranní oltáře sv. Jana Nepomuckého a sv. Františka Xaverského, připodobněné strukturou hlavnímu oltáři sv. Jakuba, barokně vystavěnému již v letech 1749–50

³⁰) Ve svém rkp. „Zbor umělosti moravské“, sepsaném r. 1813 ve formě biografického slovníku moravských malířů, sochařů a stavitelů podle vzoru Scherschnickova biografického slovníku spisovatelů a umělců Těšínska (vyd. tiskem r. 1810), s nímž byl Gallaš ve stálém písemném styku, píše o Václavu Böhmovi (s. 46–48), „Narozen v Hranicích, počal se učit řezbářství u Františka Gallaše, rok byl u něho, pak poslán do Vídně od svého strýce Ignáce Sukupa, faráře Dusoovského (Kdousov), pobyl několik let tam na akademii. Byl smělý figurista, zvláště ale krásná dětinská těla řezal. Jeho práce spatřuje se velmi mnoho ve farním kostele Dusoovském, ve farním kostele lipenském všechny oltáře kromě hlavního jsou řezbářským uměním, z gypsu vyvedení, v Hranicích jsou též dva oltáře od něho vyhotovené. Nešťastná příhoda, která se mu v Hranicích prostředkem nepořádného kněze přihodila, a nevinného dotkla, přinutila ho prchnouti do Polska, kde na konci minulého století zemřel“. Rkp. zaslaný Gallašem Fryčajovi a jím doporučený k tisku, upravil Cerroni četnými opravami a přípisky a vrátil Gallašovi. Rukopis byl až do r. 1947 uložen v městském muzeu v Hranicích, od té doby je nezvěstný. Ve svém rkp. Pobízka všech učených rodilých Hraničanů, se-

psaném v konceptu r. 1822 (doplněný čistopis z r. 1823 je uložen v SOA Brno, sbírka rkp. G 13 č. 322) píše, že „Böhm se učil u Gallaše 2 roky, na akademii ve Vídni byl poctěn premií, v Hranicích vytvořil v kostele dva poslední oltáře, v Lipníku všech 5 a kazatelnic. Po odchodu z Moravy došel však slavné pověsti sochaře v Polsku“. V rukopise Pobízky z r. 1823 uvádí, že odešel do Vídně „maje podporu od svého strýce Hynka Sukupa, faráře Dusoovského, a že byl přinucen uprchnouti do Polska „odkud se až do Rus odebral, kdež však také slavné pověsti došel“. Viz též Stan. Souček, O výtvarnictví Františka a Josefa H. A. Gallaše, ČMM 1903, s. 116–130.

³¹) Ignác Antonín Sukup se narodil v Hranicích 1. června 1724 jako syn hranického měšťana Josefa Sukupa a jeho manželky Barbory. Po studiích u piaristů v Lipníku n. B. a v Olomouci byl r. 1747 vysvěcen na kněze. Působil jako kněz na několika místech, až byl r. 1754 povolán za faráře do Kdousova, kde zůstal do r. 1776, kdy byl ustanoven za faráře a děkana u sv. Jakuba v Brně. Zemřel v Brně 20. ledna 1799. Podrobně o něm píše J. H. A. Gallaš v rkp. Památky města Hranic, epochy IV., svazek 4, s. 65, Fond Benediktini v Rajhradě, SOA Brno.

proslulým sochařem Gottfriedem Fritschem z Tovačova. Třetí zmíněný oltář, dokončený Böhmem v létě 1766 byl oltář Bolestné matky Boží v boční kapli sv. Barbory, přistavěné k lodi farního kostela.

Na vysokém postranním oltáři sv. Jana Nepomuckého na evangelijní straně kostelní lodi zobrazil Böhmm ve střední části místo oltářního obrazu reliéfně plastický výjev Svržení Jana Nepomuckého s pražského mostu do Vltavy. Po stranách oltáře stojí štukové sochy sv. Václava a sv. Floriána. Na protějším vysokém bočním oltáři sv. Františka Xaverského na epištolní straně, zobrazil Böhmm místo oltářního obrazu plasticky Umírajícího světce v opuštěné chýši, s bočními sochami sv. Šebestiána a sv. Rocha, patronů proti moru. Socha sv. Rocha byla však počátkem 20. stol. odstraněna, údajně jako nevhodná pro kostel, a nahrazena novodobou sochou sv. Rozálie. Co se stalo s odstraněnou Böhmovou sochou sv. Rocha není známo. Architekturu obou oltářů s bočními sloupy zvýšil Böhmm nad oltářní římsou se štukovými figurami dvou andělků nástavcem s božím okem, završeným postavou anděla s rozepjatými křídly nesoucího vavřínový věnec.

Třetí Böhmmův štukový oltář Bolestné matky Boží, dokončený v r. 1766, je umístěn v přistavěné kapli sv. Barbory, otevřené vstupním obloukem do chrámové lodi. Představuje sedící P. Marii s mrtvým tělem Krista na klíně, sňatého s kříže, tyčícího se za nimi, po stranách vzrušené postavy sv. Jana a plačící Maří Magdaleny. Böhmm je také autorem plastické výzdoby oltáře sv. Kříže v protilehlé kapli Zvěstování P. Marie, zobrazující Krista na kříži, po stranách stojí sochy P. Marie se zalomenými rukama na prsou a sv. Jana ve vzrušeném pohybu. Oltář je komponován jako protějšek oltáře Bolestné matky Boží v kapli sv. Barbory. Oba oltáře mají mensu ze štku rakvovitě podoby, prokazující, že byly postaveny nad kryptami, ležícími pod oběma kaplemi. Druhý oltář sv. Kříže dokončil Böhmm nepochybně v roce 1767, kdy provedl také plastickou a sochařskou výzdobu kazatelnice v kostele v podobě zeměkoule, nesené andělem, a křtitelnice. V letech 1767—1769 vytvořil v kostele sv. Jakuba také nový štukový nástavec hlavního oltáře sv. Jakuba Gottfrieda Fritsche, který bylo nutno odstranit při dodatečné barokní přestavbě gotického presbytáře, sahajícího až ke stropu, opírajícího se o zadní stěnu gotického presbytáře. Böhmm nahradil barokní nástavec Fritschův po dokončení barokní přestavby presbytáře novou štukovou glorií, napodobující původní nástavec Fritschův. Koncem 18. století byly Böhmmův štukový nástavec oltáře sv. Jakuba a horní část oltáře s oltářním obrazem poškozeny žárem rozpálených cihel stropu kostela při požáru celé střechy kostela, a po opravě vykazuje proto značnou odlišnost od štukových soch Fritschových dolní části hlavního oltáře.³²

Kamennou sochu sv. Jana Nepomuckého pro náměstí v Lipníku n. B. zhotovil sochař Böhmm v letech 1768—1769 ještě před smrtí faráře a děkana Václava Onufria Böhma, zemřelého v r. 1769 a před odchodem svého bratra kooperátora Jana Böhma v témž roce z Lipníka do Hranic. O jeho sochařských pracích v dalších letech v Lipníku a okolí, kde měl

32) Děkan Böhmm požádal 20. ledna 1767 o souhlas na použití 400 zl. na postavení nové kazatelnice, věnovaných k tomu účelu dobrodinců. O odstranění glorie Fritschova

hlavního oltáře při barokní přestavbě presbytáře a jejím nahrazení novým Böhmmovým štukovým nástavcem viz. B. Indra, l. c., v pozn. 19.

sochařskou dílnu ve svém domě, nemáme zpráv. Zřejmě však neměl dostatek práce, protože se začal zadlužovat a přijímal v letech 1770—1771 i podřadné práce zhotovení podstavců pod sochy a jiné drobné práce v piaristickém kostele v Lipníku n. B.³³ Až v roce 1771 získal větší práci mimo Lipník a provedl sochařskou výzdobu 3 oltářů ve farním kostele sv. Jana a Pavla v Místku, za něž dostal podle kostelního inventáře 500 zlatých.³⁴

V r. 1772 přičiněním svého bratra Jana Böhma, který byl v té době kooperátorem a brzy potom administrátorem a farářem v Hranicích, zadána mu stavba a sochařská výzdoba obou zadních bočních oltářů sv. Jana Nepomuckého a Hory Olivetské v nově vystavěném barokním farním kostele Stětí Jana Křtitele v Hranicích. Oltář sv. Jana Nepomuckého ozdobil bočními štukovými sochami sv. Floriána a sv. Karla Boromejského, oltář Hory Olivetské sochou Mojžíše a sousoším Abrahama s nožem a klečícího Izáka. Formální srovnání architektury obou hranických Böhmmových oltářů a soch s jeho plastickou výzdobou oltářů ve farním kostele v Lipníku n. B. z let 1766/67, dokumentuje ve vývoji Böhmmova díla nový úsek jeho sochařské tvorby. Podle kostelního inventáře z r. 1804 dostal sochař Böhmm za oba oltáře 260 zl.³⁵ Stavba obou oltářů a jejich sochařská výzdoba byla provedena v letech 1772—1773. Vnitřní výzdoba hranického farního kostela se pro nedostatek peněz značně protáhla, hlavní oltář byl zcela dokončen až v r. 1784. Oba zadní boční oltáře nebyly úplně hotové ještě ani v r. 1804.³⁶ V roce 1773 končí Böhmm všechny

33) Za tyto práce zapláceno mu 7 zl. 30 kr. podle klášterní kroniky J. Bombaera, Příspěvek k dějinám kostela sv. Františka Serafa v Lipníku n. B. Záhorská kronika, (Hranice) roč. 1948/49, s. 110.

34) Podle inventáře farního kostela sv. Jana a Pavla, sepsaného r. 1806 místeckým farářem, doplněného r. 1808, zhotovil lipnický sochař Václav Böhmm pro hlavní oltář 4 dřevěné alabastrované sochy sv. Augustina, sv. Ambrože, Erazima a Valentina, kromě dřevěného tabernáku s dvěma adorujícími anděly, rovněž alabastrovanými. Pro čtvrtý boční oltář bratrstva P. Marie Růžencové zhotovil sochy sv. Vincence z Ferrary a sv. Terezie. Také osmý boční oltář sv. kříže ozdobil sochami Matky boží a sv. Jana Evangelisty. Alabastrování Böhmmových soch obou těchto oltářů sádrou provedl podle kostelního inventáře místecký sochař Valentin Němec. Stavba kostela byla dokončena teprve v létě 1769, výzdoba 9 oltářů se protáhla až do pozdějších let. Kromě Böhma pracovali na stavbě a výzdobě oltářů též sochaři Jan Scherhauf z Olomouce, František Titsch, sochař z Hukvald, který zhotovil r. 1778 též kazatelnicí a Valentin Němec, řezbář a sochař v Místku. ACO č. 8299, SOA Opava.

35) Hranický farář Matěj Klátil píše v inventáři kostela r. 1804 „Zemřelý Jan Suchánek, tehdejší farář, dal s převzatými 50 zl. zemřelého faráře Josefa Stržníka a více dobrodinců dva poslední boční oltáře in crudo

sochařem zemřelým Václavem Böhmem, štukatérem, postaviti za 260 zl., mramorování a zlacení opatřeno až časem“. (inventář kostela 1804, s. 10, 66). G. Wolný KT 1/01. sv. 5, s. 147, doplňuje, že oba tyto oltáře byly dokončeny až mezi lety 1810—1820. Suchánek byl hranickým farářem od r. 1769 do r. 1777.

36) Na jaře 1767 byly v kostele zcela hotové podle zprávy administrátora fary Suchánka knížeti jen oba přední boční oltáře, opatřené sochami, obrazy, mramorováním a štafírováním. Hlavní oltář měl jen prozatímní tabernákel a vzadu na holé zdi visící oltářní obraz. Suchánek chtěl ještě v tomto roce 1767 dokončit z částky 1180 zl., kterou získal od dobrodinců a s podporou knížete stavbu hlavního oltáře aspoň in crudo (v hrubém stavu). Poslal knížeti rys hlavního oltáře, vyhotovený sochařem Nessmannem podle vzoru obou bočních oltářů, ale kníže rys neschválil. Žádal, aby hlavní oltář nebyl stavěn podle starého franského způsobu, ale „a la Romana“. Vlastní předsunutý oltář měl být oddělen od oltářů s oltářním obrazem na zdi volným prostorem. Hlavní oltář byl postaven podle přání knížete „in crudo“, ale zůstal v tom stavu přes 10 let. Teprve r. 1783 přispěním dobrodinců a většího peněžitého daru knížete byl oltář mramorován a štafírován, a r. 1784 dokončen. (Vs Hranice, sign. 7, inv. č. 349). Dne 24. srpna 1765 zemřel podle zázpisu úmrtní matriky v Hranicích při práci

práce na Moravě, pronajímá svou chalupu s dílnou v Lipníku a odchází za prací do Polska a na Moravu se již nevrátil.³⁷

Sochař Böhme měl od r. 1766, kdy přišel do Lipníka n. B., chalupu na lipnickém předměstí v Souhradní ulici, k níž mu pomohl bratr Jan, kooperátor v Lipníku. Patřila k ní též ovocná zahrada a dvě pastviny. V chalupě si zřídil s bratrovou pomocí sochařskou a řezbářskou dílnu. Už v r. 1770 zatížil chalupu hypotékou 150 zl. a jejich počet pak narostl do r. 1773 do té výše, že chalupu pronajal vdově Viktorii Kostelníkové. Poněvadž v dalších letech neplatil dluhy ani úroky z vypůjčených kapitálů, chalupa nebyla opravována, Böhme neplatil ani kontribuci a byl již pátý rok nedosažitelný (tedy od r. 1773), prodala městská rada r. 1777 jeho chalupu s příslušenstvím v jeho nepřítomnosti licitací ve veřejné dražbě měšťanu Janu Rakušanovi za nejvyšší nabídku 678 zl.³⁸ Böhmovy dluhy v Lipníku dalším neplacením úroků ještě narostly a převýšily do r. 1780 hodnotu všeho jeho majetku (v chalupě zanechal zásobu lipových desek, řezbářské nářadí aj.). Poněvadž jeho pobyt nebyl nikomu znám, měl být městskou radou prohlášen za uprchlého dlužníka a stíhán. Pro zamezení ostudy upustil jeho bratr Jan Böhme, farář v Hranicích na žádost města od své pohledávky 100 zl., aby mohli být uspokojeni ostatní věřitelé.³⁹

Sochař Václav Böhme uprchl již r. 1773 do Polska a v letech 1776–1777 pracoval jako sochař–štukatér v Poznani ve Velkopolsku. V letech 1783–1790 pobýval a pracoval u hraběte Mielžynského na jeho

v kostele Nessmannův sochařský tovaryš František ve věku 22 let „Franciscus, socius statuarii Bruna“, mat. úmrtí Hranic tom II., s. 287.

³⁷) Sochařská práce, které připsal M. Stehlík (viz pozn. 24) pouhým formálním porovnáním Václavu Böhmovi (např. soubor soch na rampě před býv. poustním kostelem P. Marie na Vápence ve Frýdku, v kostele v Metylovicích aj.) nelze akceptovat. Stehlíkova zjištění byla, bohužel, převzata do dalších uměleckohistorických prací, např. do Státního seznamu nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek, vydaného tiskem (Ostrava 1980), s. 30 ad. Böhme nepobýval a nepracoval prokazatelně po r. 1773 již na Moravě resp. v českém Slezsku. Také dohady o starší jeho spolupráci a přátelství se sochařem Janem Schubertem, převzaté od Flor. Zapletala resp. J. H. A. Gallaše, jsou nedoložené. Nové doklady z archivních materiálů k životu a dílu sochaře Jana Schuberta, jeho rodišti, sňatku, dětech, pobytu jeho rodiny, sochařských pracích viz B. Indra, Tři příspěvky k výtvarným dějinám Ostravského kraje v 16.–18. století 3. Sochař Jan Schubert v Piskořově na Osoblažsku v letech 1778–1792, ČSM-B 1960, s. 52–54.

³⁸) Podle konsignace hypoték, zapsaných na domku Václava Böhmy v Lipníku, vyhotovené městskou radou r. 1780 pro jeho bratra faráře Jana Böhmy, vypůjčil si Václav Böhme podle obligace dat. 31/10 1770 z knížecího

špitálu v Lipníku 100 zl. Podle obligace z 1. 1. 1772 od farního kostela sv. Jakuba 350 zl., a z peněz kaple sv. Josefa téhož dne 50 zl., vdově Viktorii Kostelníkové dlužil r. 1773 99 zl., bratru faráři Janu Böhmovi v Hranicích 100 zl. Včetně úroků z vypůjčených kapitálů činila pasiva 799 zl., aktiva 782 zl. Vdova Kostelníková vykážala v podrobné konsignaci za 5 let, co obývala Böhmovu chalupu od r. 1773 do r. 1777 vydání 129 zl. za úroky, které platila v těch letech z kapitálů, zapsaných na chalupě, naproti tomu příjem z pronajaté zahrady, obou pasek, vlastní činži za ta léta 109 zl. K veřejné dražbě domku sochaře Václava Böhmy, vyhlášené městem na 22. prosince 1777, se dostavila do Lipníka sochařova sestra Anna Kellerová z Hranic, která mu půjčila 66 zl., neměla je však zaknihovány. Žádala, aby byly v domku zinventovány uložené desky z lipového dřeva a příslušné sochařské nářadí. Dražby, odložené a provedené příštího dne v nepřítomnosti sochaře Böhmy, se již nezúčastnila.

³⁹) Akta a korepondence z let 1777–1781, týkající se dluhů, dražby a útku sochaře Böhmy, vedená městem s jeho bratrem Janem Böhmem, farářem v Hranicích, jsou uloženy ve svazku označeném „Fasciculus des flüchtig wordenen Cridarius Wenzel Böhme, gewesenem Bildhauer dahier, de anno 1780“. Archiv města Lipníka n. B. regist. magistrátu sign. 1365, OA Přerov, prac. Lipník n. B.

zámku v Pawłowicach v okrese Lešno a při výzdobě jeho kostelů štukovými plastikami.⁴⁰ Podle J. H. A. Gallaše zemřel v Polsku koncem 18. století.⁴¹

Životní osudy a výtvarné dílo moravského sochaře poslední třetiny 18. století Václava Böhmy, absolventa vídeňské akademie výtvarných umění, zatím jen kuse známé, vyžadují pro monografické zpracování další archivní uměleckohistorický výzkum na Moravě a zejména v Polsku, kde žil, pracoval a zemřel po odchodu z Moravy.

Výtvarní umělci, uměl. řemeslníci, místa a objekty uvedené v článku:

Böhme František, sochař v Boleslavci v Polsku
Böhme Václav (Jan), sochař v Lipníku n. B., pracující v Kdousově, Lipníku n. B., v Hranicích, v Místku a v Polsku
Friedel Jan, sochař v Opavě
Fossati Bernard Antoni di Maffio, kamenický mistr v Cetechovicích u Kroměříže
Franta Mikuláš, malíř v Olomouci, Hranicích a Novém Jičíně
František, sochařský tovaryš v Brně, pracující v Hranicích
Fritsch Gottfried, sochař v Tovačově, pracující v Lipníku n. B.
Gross Ferdinand, sochař v Mikulově, pracující v Lipníku n. B.
Kamenář František, kameník z Boskovic, pracující v Lešně
kameník kroměřížský, pracující v Lipníku nad Bečvou
kameník v Bystřici pod Hostýnem
Melnický Karel, kameník a sochař v Olomouci, pracující v Lipníku n. B.

Nessmann Adam, sochař v Brně, pracující v Hranicích
Němec Valentin, řezbář a sochař v Místku
Ruff Jan Bruno, sochař v Opavě
Rehula Jan, malíř a rektor školy v Hranicích
Scherhaufer Jan Michal, sochař v Olomouci, pracující v Místku
sochař prostějovský
Spindler Jan, sochař v Steygergersten v Horních Rakousích
Spindler Henricus, sochař pracující na zámku v Lešně
Spindler Conrad z Rakous, sochař v Opavě a v Lipníku n. B.
Stárek Josef, akad. sochař a restaurátor, pracující v Drahotuších
Titsch František z Hukvald, sochař v Místku
Treher, inženýr, pracující pro Dietrichštejn v Mikulově
Weisser Mathes, uměl. kovář v Hranicích
zámečnický mistr v Lipníku n. B.

⁴⁰) Podrobněji viz heslo Böhme ve Slow-niku artystow Polskich i obcych w Polsce dzialajacych, tom I (1971), s. 201–202. Naznačená možnost, že sochař–štukatér Böhme, pracující ve Velkopolsku, je totožný se sochařem Františkem Böhmem, usedlým r. 1799 v Boleslavci ve Slezsku, je vyloučena. Václav Böhme v té době již nežil.

⁴¹) Pro úplnost uvádím Gallašovy důvody útku sochaře Böhmy do Polska, doplňující biografii Böhmy, citovanou z jeho rkp. Zbor umělosti moravské v pozn. 30. Ve svém rkp. Annales z r. 1812 píše: „Václav Böhme řezbal v Hranicích ve farním kostele oltáře Jana Nepomuckého, jakož i toho proti němu Hory Olivetské. R. 176. (!) přihodila se Václavu Böhmovi řezbář s knězem Matyášem smutná příhoda. Řezbář Böhme, který právě práci dokončil, šel s knězem Matyášem k měšťanu Jelcovi na víno (byl právě tehdy purkmistrem). Bylo tam více radních. Jelec udělal

Matyášovi, již podnapilému, nějaké groblánství. Tento, jsa uražen, dal Böhmovi namalovat Hanáka, zobrazujícího vrchního Halámka, který 12 radních nemravů vysral, které žere svině. To bylo hrubé potupení. Kněz prchl, předvídaje, co by následovalo, podobnou radu dal řezbář, oba ujeli do Polska“. (Annales civitatis Hraniciensis, s. 74 a 92, SOA Brno). Tato příhoda se stala nepochybně r. 1773, neboť měšťan Karel Jelec byl purkmistrem města pouze v letech 1772–1773. Anton Frant. Hallamek byl vrchním hranického panství od r. 1764 až do r. 1776. Navržené radní a purkmistry města schvaloval každoročně vrchní hranického panství jako zástupce vrchnosti. Gallaš zapsal zprávu podle vyprávění svého otce sochaře Františka Gallaše, zemřelého r. 1795. Identitu údajného kněze Matyáše a jeho působení v Hranicích do r. 1773 se nepodařilo ověřit.

Bystřice pod Hostýnem, kamenolom
 Cetechovice (o. Kroměříž), mramorový
 kamenolom
 Drahotuše (o. Přerov) farní kostel, sochy
 Frýdek, poutní kostel P. Marie na Vápence,
 soubor soch
 Holešov, kamenolom
 Hranice, gotický farní kostel
 nový barokní farní kostel, oltáře a sochy
 sochy Jana Nepomuckého z r. 1708, 1714,
 1720
 socha P. Marie na náměstí a městský pranýř
 přestavba bratrského sboru na kostelík sv.
 Šebestiána, dřevěný oltář, sochy, obraz
 Kdousov (o. Třebíč), farní kostel
 sochařská výzdoba
 Lešná (o. Vsetín), zámek a kostel

sochařská a kamenická výzdoba
 Lipník n. Bečvou, farní kostel
 barokní přestavba gotické lodi a presbytáře
 nový hlavní oltář, boční oltáře, kazatelnice
 přestavba bratrského sboru na piaristický
 kostel
 sochy Jana Nepomuckého z r. 1712, 1767—
 1769, 1858
 Mikulov, stavba kostela Lorety
 mramorové krby a komíny na zámku
 Místek, farní kostel, oltáře a sochy
 Mladějov (o. Svitavy), kamenolom
 Polná (Čechy), stavba kostela P. Marie
 Polsko: Poznaň, Pawlowice o. Lešno, so-
 chařské práce
 Teplice n. B., socha Jana Nepomuckého
 na skále

Barockstatuen von Ferdinand Gross, Conrad Spindler sowie das Werk des Bildhauers

Václav Böhm in Lipník a. d. Bečva und in Hranice
 Zusammenfassung

Erst der Fürst Ferdinand von Dietrich-
 stejn in Mikulov erfüllte Ende der 70er
 Jahre des 17. Jahrhunderts die Testaments-
 verfügung des Olmützer Bischofs Kardinal
 Franz von Dietrichstejn (+ 1636) und ließ
 in Lipník a. d. Bečva zwecks Verbreitung
 und Festigung des katholischen Glaubens
 das geräumige Gebäude des Piaristenkolle-
 giums mit Schule und Ordenskirche an der
 Stelle des zerstörten Bräuerhauses errich-
 ten. Der Autor bringt wertvolle Belege
 über den Bau, das Äußere der ehemaligen
 Bruderschaftskirche, sein neues Barockge-
 wölbe aus dem Jahre 1677, den Umbau
 der gotischen Fenster u. ä. sowie gegen-
 wärtig über den Umbau des ehemaligen
 Bruderschaftschores in Hranice aus dem
 Jahre 1680 als Kirche des heiligen Se-
 bastians. Sein Nachfolger Fürst Leopold
 verbreitete auf seinen Herrschaftsgütern
 den Mariannen sowie den Jan Nepomuck
 Kult. 1707 gab er dem Steinbildhauer Fer-
 dinand Groß aus Mikulov den Auftrag,
 zwei gleiche Steinstatuen von Nepomuck
 für Lipník und Hranice anzufertigen. Groß
 stellte nur eine Statue im Jahre 1708 her,
 die andere ist von dem Bildhauer Conrad
 Spindler für Lipník aus dem Jahre 1712,
 den 1714 Fürst Valter beauftragte, eine
 neue Statue für Hranice zu fertigen. Der
 Lipniker Dechant Böhm war 1766 bemüht,
 Spindlers Büste auf dem Lipniker Ring
 wegen ihres altertümlichen Äußeren ge-

gen eine neue, prunkvollere Nepomuck-
 statue auf hohem Sockel einzutauschen.
 Er schickte dem Fürst Karl zwei Zeichnun-
 gen sowie den Kostenvoranschlag, ange-
 fertigt von dem verwandten Bildhauer
 Václav Böhm, dem Absolvent der Wiener
 Akademie der Künste, der jenen Jahres in
 der Pfarrkirche zu Lipník drei Stucksei-
 tenaltäre herstellte. Der Fürst entsprach
 jedoch nicht dem Ansuchen wegen erneu-
 ten materiellen und finanziellen Forderun-
 gen des Dechants nach einer zusätzlichen
 Umgestaltung des gotischen Presbyteriums
 der Kirche. Der Dechant Böhm jedoch
 setzte die Errichtung einer neuen Statue
 auf dem Ring durch, die weniger kostspie-
 lig und durch das Beitragen von Wohltä-
 tern erbaut wurde. 1858 wurde aber auch
 diese wertvolle Statue Nepomucks in die
 Vorstadt umplatziert, so wie alle bereits
 erwähnten, deren Schicksal und heu-
 tigen Standort vom Autor beschrieben wer-
 den. Neben neuen Informationen über die
 Bildhauerfamilie Spindler korrigiert der
 Autor und bringt teilweise neue bio-
 graphische Angaben über den Steinbild-
 hauer Václav Böhm, seine Bildhauerarbei-
 ten in Mähren bis 1773, als er nach Polen
 ging, führt Gründe für seinen Weggang
 u. a. an. Den Abschluß des Artikels bildet
 ein Verzeichniss der bildenden Künstler,
 der Orte und Objekte, die in der Arbeit
 behandelt werden.

Přílohy k článku B. Indry: Barokní sochy Ferdinanda Grosse, Conrada Spindlera
 a sochařské dílo Václava Böhma v Lipníku nad Bečvou a v Hranicích

Socha Mojžíše od Václava Böhma z r. 1772/73 na bočním oltáři Hory Olivetské ve
 farním kostele v Hranicích. Foto: Státní ústav památkové péče v Praze 1953.

Bystřice pod Hostýnem, kamenolom
 Cetechovice (o. Kroměříž), mramorový
 kamenolom
 Drahotuše (o. Přerov) farní kostel, sochy
 Frýdek, poutní kostel P. Marie na Vápence,
 soubor soch
 Holešov, kamenolom
 Hranice, gotický farní kostel
 nový barokní farní kostel, oltáře a sochy
 sochy Jana Nepomuckého z r. 1708, 1714,
 1720
 socha P. Marie na náměstí a městský pranýř
 přestavba bratrského sboru na kostelík sv.
 Šebestiána, dřevěný oltář, sochy, obraz
 Kdousov (o. Třebíč), farní kostel
 sochařská výzdoba
 Lešná (o. Vsetín), zámek a kostel

sochařská a kamenická výzdoba
 Lipník n. Bečvou, farní kostel
 barokní přestavba gotické lodi a presbytáře
 nový hlavní oltář, boční oltáře, kazatelnice
 přestavba bratrského sboru na piaristický
 kostel
 sochy Jana Nepomuckého z r. 1712, 1767—
 1769, 1858
 Mikulov, stavba kostela Lorety
 mramorové krby a komíny na zámku
 Místek, farní kostel, oltáře a sochy
 Mladějov (o. Svitavy), kamenolom
 Polná (Čechy), stavba kostela P. Marie
 Polsko: Poznaň, Pawlowice o. Lešno, so-
 chařské práce
 Teplice n. B., socha Jana Nepomuckého
 na skále

Přílohy k článku B. Indry: Barokní sochy Ferdinanda Grosse, Conrada Spindlera
 a sochařské dílo Václava Böhma v Lipníku nad Bečvou a v Hranicích

Socha Mojžíše od Václava Böhma z r. 1772/73 na bočním oltáři Hory Olivetské ve
 farním kostele v Hranicích. Foto: Státní ústav památkové péče v Praze 1953.

Barockstatuen von Ferdinand Gross, Conrad Spindler sowie das Werk des Bildhauers

Václav Böhm in Lipník a. d. Bečva und in Hranice
 Zusammenfassung

Erst der Fürst Ferdinand von Dietrich-
 stejn in Mikulov erfüllte Ende der 70er
 Jahre des 17. Jahrhunderts die Testaments-
 verfügung des Olmützer Bischofs Kardinal
 Franz von Dietrichstejn (+ 1636) und ließ
 in Lipník a. d. Bečva zwecks Verbreitung
 und Festigung des katholischen Glaubens
 das geräumige Gebäude des Piaristenkolle-
 giums mit Schule und Ordenskirche an der
 Stelle des zerstörten Bräuerhauses errich-
 ten. Der Autor bringt wertvolle Belege
 über den Bau, das Äußere der ehemaligen
 Bruderschaftskirche, sein neues Barockge-
 wölbe aus dem Jahre 1677, den Umbau
 der gotischen Fenster u. ä. sowie gegen-
 wärtig über den Umbau des ehemaligen
 Bruderschaftschores in Hranice aus dem
 Jahre 1680 als Kirche des heiligen Se-
 bastians. Sein Nachfolger Fürst Leopold
 verbreitete auf seinen Herrschaftsgütern
 den Mariannen sowie den Jan Nepomuck
 Kult. 1707 gab er dem Steinbildhauer Fer-
 dinand Groß aus Mikulov den Auftrag,
 zwei gleiche Steinstatuen von Nepomuck
 für Lipník und Hranice anzufertigen. Groß
 stellte nur eine Statue im Jahre 1708 her,
 die andere ist von dem Bildhauer Conrad
 Spindler für Lipník aus dem Jahre 1712,
 den 1714 Fürst Valter beauftragte, eine
 neue Statue für Hranice zu fertigen. Der
 Lipniker Dechant Böhm war 1766 bemüht,
 Spindlers Büste auf dem Lipniker Ring
 wegen ihres altertümlichen Äußeren ge-

gen eine neue prunkvollere Nepomuck-
 statue auf hohem Sockel einzutauschen.
 Er schickte dem Fürst Karl zwei Zeichnun-
 gen sowie den Kostenvoranschlag, ange-
 fertigt von dem verwandten Bildhauer
 Václav Böhm, dem Absolvent der Wiener
 Akademie der Künste, der jenen Jahres in
 der Pfarrkirche zu Lipník drei Stucksei-
 tenaltäre herstellte. Der Fürst entsprach
 jedoch nicht dem Ansuchen wegen erneu-
 ten materiellen und finanziellen Forderun-
 gen des Dechants nach einer zusätzlichen
 Umgestaltung des gotischen Presbyteriums
 der Kirche. Der Dechant Böhm jedoch
 setzte die Errichtung einer neuen Statue
 auf dem Ring durch, die weniger kostspie-
 lig und durch das Beitragen von Wohltä-
 tern erbaut wurde. 1858 wurde aber auch
 diese wertvolle Statue Nepomucks in die
 Vorstadt umplatziert, so wie alle bereits
 erwähnten, deren Schicksal und heu-
 tigen Standort vom Autor beschrieben wer-
 den. Neben neuen Informationen über die
 Bildhauerfamilie Spindler korrigiert der
 Autor und bringt teilweise neue blo-
 graphische Angaben über den Steinbild-
 hauer Václav Böhm, seine Bildhauerarbei-
 ten in Mähren bis 1773, als er nach Polen
 ging, führt Gründe für seinen Weggang
 u. a. an Den Abschluß des Artikls bildet
 ein Verzeichniß der bildenden Künstler,
 der Orte und Objekte, die in der Arbeit
 behandelt werden.

Socha sv. Floriána od Václava Böhma z r. 1972/73 na bočním oltáři Jana Nepomuckého
ve farním kostele v Hranicích. Foto: Státní ústav památkové péče v Praze 1953.

Socha Mojžíše od Václava Böhma z r. 1772/73 na bočním oltáři Hory Olivetské ve
farním kostele v Hranicích. Foto: Státní ústav památkové péče v Praze 1953.